

เครื่องบดยา อติตแห่งการปรุงยาตำรับโบราณภาคใต้

วิทยา นุชบงค์ นักวิชาการ

การรักษาโรคด้วยหมอพื้นบ้านภาคใต้ในอดีตนั้น นอกจากที่จะต้องใช้สมุนไพรท้องถิ่นนำมาประกอบในการรักษาโรคแล้วปัจจัยสำคัญคือการปรุงยา ทั้งนี้ การปรุงยาให้เหมาะกับโรคนั้นจำเป็นที่สุดเพื่อสกัดตัวยาให้มีปริมาณและฤทธิ์เพื่อที่จะทำการรักษาโรคชนิดนั้นๆ การปรุงยามีหลายวิธีที่หมอพื้นภาคใต้นิยมปรุงกัน เช่น การต้ม การบด การทำลูกกลอน การหุงน้ำมัน การสูบ เป็นต้น โดยเฉพาะ “การบด” และ “การทำลูกกลอน” นั้นจะใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “เครื่องบดยารางเหล็ก” และ “แท่นหินบดยา” เพื่อที่จะให้ตัวยาที่ผสมกันนั้นเมื่อผสมเข้าด้วยกัน ก็พร้อมที่จะรักษา คนป่วย สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้มีการเก็บ เครื่องบดยารางเหล็กและแท่นหินบดยาหินไว้ ณ ห้องการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ ห้องวิถีชีวิตชาวใต้กลุ่มอาคารหลังคาจั่ว

เครื่องบดยารางเหล็กโบราณ

เครื่องบดยารางเหล็กโบราณ ทำจากเหล็กหลอม ประกอบไปด้วยรางเหล็กทรงโค้ง และลูกกลิ้ง เมื่อต้องการจะบดก็นำส่วนผสมที่เป็นสมุนไพรที่ผสมกัน (ส่วนใหญ่เป็นสมุนไพรตากแห้ง) มาใส่ลงในราง หลังจากนั้นจึงทำการโยกลูกเหล็กขึ้นลงจนสมุนไพรผสมกันจนเป็นเนื้อเดียวกัน หลังจากนั้นจึงนำมารองตัวยาคีครั้งหนึ่งก่อนที่จะนำไปใส่กระปุกไว้รักษาผู้ป่วย

ยกตัวอย่างตำรับยาที่ใช้การบด ซึ่งปรากฏในหนังสือบุคดารายา ณ ห้องวรรณกรรมท้องถิ่น สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ

© ชื่อมะหาอา กระวาน ๑ กานพลู ๑ ดีปลี ๑ เอาลึงละ ๑ เฟื่อง หอยแครงเผา ๑ หอยโข่งเผา ๑ เบี้ยผู้เผาเอาลึงละ ๑ เฟื่อง ๑ สลึง กัญชา ๑ ชั่ง ๑ บาท พริกไทย ๒ ตำลึง ๒ บาท ๑ เฟื่อง ๑ สลึง บดเป็นผงแก้กระษัยดูแก้โรคเถิด

© ยาแก้สันนิบาตสองคลอง เด็กก็ดีผู้ใหญ่ก็ดี ท่านให้เอาใบสะเดา ๑ ใบคนที่สอ ๑ ใบมะตูม ๑ ใบทองหลาง ๑ กัญชา ๑ บดทำแท่งไว้ ลายน้ำเปลือกแคแดงกินก็ได้ น้ำเปลือกทับทิม มังคุด ก็ได้ น้ำใส่างขนุน และลูกมุดก็ได้คั้น

© ยาพระยาตบเหล็กทุ่งไข้ กัญชา ๑ บาท คนทา ๑ บาท รากยางทราย ๑ บาท ผิวไม้ไผ่รวก ๑ บาท ชาดหรรณ ไทย จีน เหล็กกล้ากลาง เอาเท้ายาเข่น้ำมะนาวแล้วเอาชาดทั้งสอง รังนกหนึ่ง เป็นน้ำกระสายบดยาทำแท่ง แก้พิษร้อน ไข้ทั้งปวง

แท่งหินบดยาโบราณ

แท่งหินบดยาโบราณ มีลักษณะเป็นแท่งหินสีเหลี่ยมผืน พร้อมกับลูกกลิ้งเป็นหินสำหรับบดยา เมื่อหมอพื้นบ้านผสมยาสมุนไพรเพื่อทำยาลูกกลอนแล้วเสร็จจึงต้องนำมาบดก่อน หลังจากนั้นจึงโรยสมุนไพรที่ผสมกันบนแผ่นหินแล้วใช้ลูกกลิ้งบดขึ้นลงไปมาให้ละเอียด หลังจากนั้นจึงเพิ่มน้ำกระสายยาตามตำหรับ เช่น น้ำส้มซ่า น้ำมะนาว เหล้าโรง เป็นต้น แล้วบดจนตัวยาสวมกันจนเกาะแน่นแล้วจึงนำมาบดเป็นลูกกลอนแล้วตากแห้งใส่กระปุกต่อไปเพื่อนำไปรักษาคนป่วย

ยกตัวอย่างตำรับยาที่ใช้การบดเพื่อทำยาลูกกลอน ซึ่งปรากฏในหนังสืออนุตตำรายา ณ ห้องวรรณกรรมท้องถิ่น สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ

๑ ยาแก้ไข้ต่างๆ รากผักหวาน รากย่านาง รากหญ้าคา ข้าวเหนียวดำสุก บดทำเป็นกลอน อม กิน แก้ไข้ต่างๆ ปากจัดเบื่ออาหาร

๑ ยาริดสีดวงผอมเหลือง ผอมแห้ง กระวาน ๑ กัญชา ๑ พริกอ่อน ๑ จิง ๑ เอาสิ่งละ ๒ โคนสอ ๑ โคนเขม่า ๑ กานพลู เทียนดำ ๑ เทียนขาว ๑ สมอเทศ ๑ สมอไทย ๑ ดีปลี ๑ สารส้ม ๑ ยาดำ ๑ เอาสิ่งละ ๑ บด เป็นผงพอน้ำได้เป็นกลอน กินแก้ริดสีดวง ผอมเหลืองแล ผอมแห้ง มั่งคั่ง หืด พยาธิในท้องเป็นกลอนก็ดี หาย เจ็บกระดูกเมื่อยทั้งตัว เจ็บศีรษะ ไรฟัน ตันหนัก เบาก็ดี กินอาหารกะสบายแล เสี่ยงก็ดี

๑ ตำรายาตกหมกอยู่ไฟมิได้ ถ้าเลือดตกหมกในจะอยู่ไฟไม่ได้นาน เอาสานส้มประมาณแต่ สอง บาท พุกันตรา กัญชา พริกสองบาท เกลือหน่อหนึ่ง บดสมยาปั้นเป็นกลอนใหญ่เท่าขากรโดย กินกับสุรา บ้าง น้ำร้อนได้ตามใจ

สรุป

เครื่องบดยา อัดดีตแห่งการปรุงยาตำรับโบราณภาคใต้ เป็นเครื่องมือที่หมอพื้นบ้านภาคใต้ในอดีตนำมาใช้ในการปรุงยาเพื่อใช้ในการรักษาโรค เฉพาะ โดยเฉพาะการบดและการทำลูกกลอน ซึ่งเป็นตำรับยาที่เกิดจากภูมิปัญญาในการคิดค้นลงกับสิ่งที่คนป่วยกำลังเกิดอาการป่วยจนได้ผลดีและหาย ปัจจุบันนี้เครื่องบดยาโบราณ และครกหิน โบราณ หมอพื้นบ้านไม่มีการนำมาใช้แล้วเนื่องจากในปัจจุบันมีเครื่องบดยา และเครื่องทำลูกกลอน ซึ่งใช้เวลาในการผลิตยาใช้เวลาน้อยลงและได้ปริมาณที่สามารถกำหนดได้ ปัจจุบันสามารถมาดู เครื่องบดยาโบราณและครกหิน โบราณ ได้ที่ ณ ห้องการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ ห้องวิถีชีวิตชาวใต้ กลุ่มอาคารหลังคางิ้ว สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ